EMIL CIORAN – CU MARIN SORESCU

ADA STUPARU

Scriitoare

ada_elli_stuparu@yahoo.com

Title: “Emil Cioran – with Marin Sorescu”

Abstract: Marin Sorescu’s trips to Paris meant, each time, meeting Emil Cioran. The spiritual closeness between the two so different personalities develops over the years, as proved by the numerous notes in the diaries of the Romanian poet. Despite the political restrictions of the regime, Marin Sorescu promotes Emil Cioran’s work in Romania, in the magazines of the time and in volumes. About his appreciation is written also in the correspondence between the two of them, we publish here some unique texts kept in the archive of Sorescu family.

Keywords: *Emil Cioran; Marin Sorescu; travel diaries; studies; correspondence;*

„...sunt un pesimist care iubește viața.”

Emil Cioran

Încercarea de reconstituire a etapelor în care s-au dezvoltat legăturile dintre Emil Cioran și Marin Sorescu oferă șansa de a descoperi acele coordonate pe care s-a întemeiat o apropiere spirituală între două personalități aflate în preajma genialității, dacă nu chiar din mijlocul ei. Faptul este deja consacrat, filozoful și poetul aparținând acelorași sfere ale gândirilor înalte, ale unor moduri cu totul particulare de a vedea lumea, viața și moartea și de a le exprima.

Poposind în cadrul meditațiilor sale filozofice și asupra aspectelor teoretice ale creației literare, privind modul de generare a scrisului, raportul scriitorului față de cuvânt și mai cu seamă substratul ideatic care trebuie să primeze, Emil Cioran primește cu real interes reprezentanți ai scrisului literar; între ei și pe Marin Sorescu, tânăr poet român afirmat deja în țara sa, dar încă puțin cunoscut în străinătate. Conștient de aceasta, poetul îi subsumează o preocupare constantă, considerând că scrisul românesc trebuie să își găsească un loc în lumea literară europeană și nu numai. Pe de altă parte, aceleași eforturi le depune pentru a face cunoscute în țara sa realizările de marcă ale creatorilor români afirmați în străinătate, în mod nejustificat ignorați. În acest context se înscriu și cele peste 100 de călătorii¹ ale lui Marin Sorescu peste hotare. Parisul este pentru el o destinație frecventă, popasurile în orașul luminilor cuprinzând perioada 1965 – 1991, după cum se consemnează în jurnalele sale de călătorie. Pentru românul venit la Paris, ca și pentru mulți alții primiți cu aceeași generozitate de filozof, întâlnirile cu Emil Cioran, spirit paradoxal și rafinat gânditor și mânuitor al cuvântului, aveau să devină evenimente cu mari semnificații și consecințe.

¹ Vezi *Călătoriile lui Marin Sorescu*, în Marin Sorescu, *Jurnal inedit VI, 1965-1981*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Autograf MJM, Craiova, 2013, pp. 179-182.

Documentele păstrate în arhiva lui Marin Sorescu punctează momente semnificative în derularea acestei apropieri spirituale, prin însemnările din paginile de jurnal, articolele publicate în presă sau cuprinse în volume, precum și prin corespondența cu filozoful de la Paris.

Practicând jurnalul de tip maiorescian, fără intenții stilistice, pe care Sorescu îl concepe mai mult ca pe un memento, de unde și forma redactării, sintetică, eliptică uneori, bazată pe fapte și date, autorul rămâne în limitele impresiilor de moment și ale adevărului. „Literatura îmi place separat. Jurnalul mă interesează ca document și ca autenticitate”, preciza în prefața primului volum.² Mărturisim, de altfel, că în manuscrisele jurnalelor, publicate până acum în opt volume, nu se regăsește intenția clară a prelucrării artistice și nici cea a publicării, menționată doar o singură dată, ca vagă posibilitate. Interesul pentru faptul pur și trăirea sinceră primează. Notațiile, mai ample sau sumare, care rețin momentele în care Marin Sorescu s-a aflat în preajma lui Emil Cioran pot contribui cu noi tușe la realizarea unui portret al gânditorului plecat din Rășinariii Sibiului.

Anul 1964 a consemnat intrarea lui Marin Sorescu în literatură, prin apariția volumului *Singur printre poeți*, care vestea o voce lirică nouă și originală. După aceea, cel care mărturisea mai târziu „Cărților mele le place să călătorească” începea periplul său cultural în lume, capitala Franței devenind un centru de mare interes, pentru a cunoaște și a face cunoscut scrisul românesc. Parisul înseamnă, firește, Emil Cioran. După o trecere prin Paris, la întoarcere de la festivalul de poezie din Bruxelles din 1965³, cu scopul de a vizita celebrele muzee, Marin Sorescu face prima călătorie în capitala Franței în anul 1966. Este posibil ca chiar în acest an să fi intrat în contact cu Emil Cioran, figură de marcă a exilului românesc, situat în piscurile scrisului francez, alături de Mircea Eliade și Eugen Ionesco.

Pentru prima dată însă întâlnirea cu Emil Cioran se menționează în octombrie 1967, în paginile de jurnal – publicate abia în anul 1999! – în contextul interviului pe care Marin Sorescu îl ia lui Petre Țuțea la București: «Îl cunoști pe unul Țuțea? M-a întrebat Emil Cioran la Paris. – Nu. – E genial! Caută-l la adresa asta.

Mi-a dat să-i aduc o pereche de pantofi enormi („i-am căutat în tot Parisul”).»⁴

După primele contacte, Emil Cioran, apreciat ca filozof, este văzut și în latura sa umană – modest, refuzându-și frecvent sieși gloria, nu pregetă să recunoască genialitatea lui Petre Țuțea și are grija de a-i căuta pantofi potriviți.

Merită menționat și faptul că în același an, la Paris, Marin Sorescu realizează primul interviu cu Mircea Eliade, publicat în România după război, apariția în „Luceafărul” generând un an întreg de hărțuiri cu cenzura și oficialitățile vremii. Sunt întâlniri decisive pentru evoluția sa ulterioară.

O altă consemnare a întâlnirilor cu Emil Cioran se află în *Jurnalul parizian*,⁵ unde Marin Sorescu relatează călătoria făcută la Paris în perioada 30 noiembrie 1969 - 10 ianuarie 1970. Preocupat mai ales de spectacolele de teatru și vizitarea

² Marin Sorescu, *Jurnal. Romanul călătoriilor*, Ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, Editura Fundației „Marin Sorescu”, București, 1999.

³ Vezi Marin Sorescu, *Jurnal inedit VI, 1965-1981*, Editura Autograf MJM, Craiova, 2013, p. 12.

⁴ Marin Sorescu, *Un anume Țuțea*, în *Jurnal. Romanul călătoriilor*, ed. cit., p. 248.

⁵ Marin Sorescu, *op. cit.*, pp. 11-24.

muzeelor, notează „Sunt prea mulți oameni mari la Paris, ca să mai ai chef să vezi pe cineva.”⁶ Și totuși, la 3 ianuarie consemnează o întâlnire specială: „Domnul Cioran m-a invitat la un coniac. El nu bea. Am mers pe jos să-și cumpere o pâine specială, de undeva pe lângă Rue de Rennes. Discutat mult articolul său din N.R.F., contra lui Valéry. Mereu catastrofal.”⁷ Accesul în universul interior, aproape de nebănuț între meandrele atât de speciale ale gândirii filozofului se face cu greu, spiritul solar al poetului român dibuind poteci spre neantul gândirii cioraniene. Se pare, totuși, că Emil Cioran nu îl primisese încă în sanctuarul său, pentru că într-o scrisoare primită de la Virgil Ierunca la 12 iunie 1973 acesta îi comunică, probabil la rugămintea poetului, adresa filozofului din Paris.⁸

După încheierea Festivalului internațional de poezie de la Rotterdam, la 27 iunie 1974 ajuns la Paris pentru a se documenta despre opera lui Brâncuși la Muzeul de Artă Modernă, întâlnește pe Octavio Paz, poetul mexican, împreună cu soția sa. Și pentru el Parisul înseamnă Cioran. Iată relatarea lui Marin Sorescu: „Regretă că nu trăiește în Europa. America e prea mare pentru un poet. La prânz fuseseră la masă la Cioran și se vorbise despre mine. Ce mic e Parisul, domnule! Acolo și-a amintit mărturisirea pe care mi-o făcuse odată Cioran. Le-o spusese și se făcuse mare haz: *Să nu se aștepte, dar sunt un pesimist care iubește viața*”.⁹ Resorturile confesiunii conduc spre înțelegerea relațiilor de prietenie care se stabilesc între cele două personalități atât de diferite, prin care se relevă, în complexitatea sa, spiritul celui care vorbea despre *Neajunsul de a se fi născut*.

Aflat la Paris, la 24 iunie 1979, Marin Sorescu, petrece o seară acasă la Mircea Eliade, care îi spune că lucrează la jurnal și memorii. Poetul comentează lapidar: „Obligația ca scriitorul român să țină un jurnal și după 60 de ani să-și publice memoriile. I-am spus și lui Cioran – nu vrea. A spus că a încercat odată să scrie un roman, dar s-a lăsat, pentru că personajele lui nu voiau în niciun fel să se întâlnească.”¹⁰ În ziua următoare, găzduit de Constantin Tacu, poetul consemnează un eveniment festiv, căsătoria fiicei acestuia, unde întâlnește din nou pe Mircea Eliade și Emil Cioran, „grozav, pus la costum, fercheș, sprinten”, dar refuză șampania, cum notează Sorescu. Și mai apoi: „Cioran vorbește repede și nu termină cuvintele” pentru ca să consemneze în ziua următoare: „Joi, la Cioran. Vine și îmi dă *Lacrimi și sfinți* și încă două cărți.”¹¹ Concluzia poetului român că francezii cultivă sentimentul morții, despre care le place să vorbească, se datorează, neîndoind și schimbului de idei cu filozoful, care însă, în planul mundan este modest, simplu și capabil de a împărtăși bucuria celorlalți. Doar vorbirea îi trădează tumultul gândirii.

⁶ *Ibidem*, p. 18.

⁷ *Ibidem*, p. 22.

⁸ Vezi, Marin Sorescu și George Sorescu, în corespondență cu personalități, Editura Autograf MJM, 2017, p. 84.

⁹ Marin Sorescu, *op. cit.*, p. 114.

¹⁰ Idem, *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit VII*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2015, p. 12.

¹¹ *Ibidem*, p. 13.

Preocuparea lui Marin Sorescu pentru a accede în universul personalității lui Emil Cioran rămâne constantă. Aflat la 24 iulie 1981 în apartamentul lui Constantin Noica din București la invitația acestuia, i se citesc câteva scrisori ale lui Mircea Eliade și Emil Cioran, în care acesta „îi spune că rezistă tot mai greu tentației de a se sinucide”.¹² În octombrie 1981, înaintea plecării din Statele Unite, mai are un dialog cu Mircea Eliade care îi vorbește numai despre cărțile lui. Aceasta îl face pe Marin Sorescu să aprecieze deosebirea filozofului religiilor față de Cioran, care e „diametral opus. În această privință, îți dă sfaturi, fără a interveni el afectiv”.¹³ Notată în jurnal, data de 15 noiembrie 1983 Paris - Londra, după lectura de poezie la Centrul Pompidou, marchează și „Întâlnirea cu Pierre Emmanuel, cu Emil Cioran (la un pahar de vin seara), cu Ouget, cu Padron.”¹⁴ Aceste evenimente devin tot atâtea prilejuri pentru schimbul de idei, pentru apropierea de adâncimile abisale ale unei gândiri filozofice ale cărei semnificații, după aprofundarea scrierilor în română și franceză, Marin Sorescu încearcă să le distingă abia în anul 1985, când publică în revista „Ramuri” două articole, *A fi trist cu metodă. Româneasca unui mare stilist „francez”*¹⁵ și *A introduce sălciile plângătoare în categorii*¹⁶. Cu toate dificultățile, poetul perseverează în promovarea în România a filozofului de la Paris. În plină perioadă a restricțiilor ideologice și a cenzurii, Marin Sorescu notează în jurnalul său la 18 iunie 1986: „Luăm hotărârea să ne ocupăm – eu și Eugen Simion – de un caiet Emil Cioran.”¹⁷

Publicarea celor două articole în revista „Ramuri” în anul 1985 urmărește acreditarea faptului că înainte de a deveni cel mai mare stilist francez, Emil Cioran este un mare scriitor român. Convinș că „opera sa de mai târziu își are rădăcini trainice în tot ce a scris în românește”¹⁸, Marin Sorescu îi investighează în primul articol scrierile de tinerețe, *Pe culmile disperării* (1934) și *Cartea amăgirilor* (1935).

După anii în care s-a bucurat de primirea prietenoasă a filozofului, Marin Sorescu tentează, în primul articol, un portret: „Omul acesta modest, având toate datele non-starului literar, cu părul țepos și ochii pătrunzători, care niciodată nu-ți vorbește de el și te încurajează în proiectele tale, cu o hâtră umilintă, ce te face să crezi că el încă n-a debutat, că mângălește niște ciorne pe care are de gând să le prezinte cândva unui editor obscur, este într-adevăr o mare personalitate”¹⁹. Contrazicând afirmațiile unor detractori, Marin Sorescu se grăbește să constate: „Nimic mai românesc decât firea, temperamentul, universul scrierilor sale – asimilate acum tot mai mult la universal, printr-o rapidă recunoaștere. Marca Cioran înseamnă o

¹² *Ibidem*, p. 37.

¹³ Marin Sorescu, *Dialog cu Mircea Eliade*, în *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit III*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2008, p. 89.

¹⁴ Idem, *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit III*, ed. cit., p.127.

¹⁵ Idem, „A fi trist cu metodă”. *Româneasca unui mare stilist „francez”*, în „Ramuri”, nr. 6, (252), 15 iunie 1985, p. 5, 13.

¹⁶ Idem, *A introduce sălciile plângătoare în categorii*, în „Ramuri”, nr. 9, (255), 15 septembrie 1985, p. 3.

¹⁷ Idem, *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit VII*, ed. cit., p. 149.

¹⁸ Idem, „A fi trist cu metodă”. *Româneasca unui mare stilist „francez”*, loc. cit., p. 13.

¹⁹ *Ibidem*, p. 5.

marcă românească. Cu sau fără voia autorului”. Poetul observă în fraza cioraniană un lirism filozofic mai acut chiar decât al lui Blaga: „Mă încântă îngrozitor elanul barbar și spontan al inspirației, curgerea bogată a stărilor sufletești, sclipirea și palpitarea intimă, lirismul esențial și paroxismul vieții spirituale, care fac din inspirație singura realitate valabilă în ordinea condițiilor de creație”²⁰. Considerația după care opera este „un tipăt orgolios de pipăire a limitelor” conduce la concluzia că „fiind trist cu metodă”, Cioran, cultivă paroxismul deznădejdi, aflat pe marginea prăpastiei „pe care o scrutează cu o voluptate perversă”.

Asociate scrierilor apocaliptice ale Sf. Ioan din Patmos, viziunile lui Emil Cioran îi apar cu totul originale, „tonice”. Acestea, ca și obsesia morții „anulată prin abundență”, „măresc pofta de viață”, cum consideră Marin Sorescu. Se sondează și nivelul stilistic, observând că prin forma aforistică, vioiciunea paradoxurilor și a jocurilor de cuvinte, viziunile cioraniene descind dintr-o filozofie de natură vitalistă, „preschimbă *joie de vivre* în *joie de mourir*”. Discursul filozofic al lui Emil Cioran nu încetează să surprindă. Marin Sorescu îl citează: „Aruncă moartea la marginile tale, ca să mori cu acestea și nu cu tine. Adoră viața pentru infinitul motivelor care n-o susțin și dezgustă-te de moarte până la nemurire.”

Continuată în al doilea articol²¹ publicat în același an în revista „Ramuri”, în investigarea scrierilor lui Cioran se insistă asupra modului în care filozoful se raportează la mijloacele de expresie, mai întâi în *Amurgul gândurilor* (1940) și apoi *La Tentation d'exister* (1956). Așadar, Marin Sorescu nota că: „Cioran în gândirea sa e mai artist. Posedă un organ al limbii mai nuanțat. Încăpățânarea de a persevera pe același ogor arat și răsarat, călcând pe bătătură locurile comune ale cugetătorilor de profesie, demonstrează indiferența sa față de școli și curente, față de conținutul, ca să zic așa, al ideii. Lui îi place cum se rostogolește cugetul în prăpastie, în neant, mai precis, cum se reflectă această rostogolire în cuvinte. În cuvintele limbii române, deocamdată, în cele ale limbii franceze mai apoi, unde se va simți poate în adâncul conștiinței, un înfiat, un copil orfan de nuanțele unei exprimări mai expresive”²².

Alcătuită din maxime: „Când abuzezi de tristețe, te trezești poet.” și paradoxuri: „Lumea nu-i decât un Nicăieri universal.” fraza lui Emil Cioran dobândește freamăt metafizic, proza lui traduce emoția lirică, dovedind un talent literar dincolo de filozofie. Observațiile trec de stratul primar al semnificațiilor: „El dă filozofiei un suflu, o comunicativitate spontană, o democratizează prin stil, o adâncește și o reformulează, supunând-o unei iluminări de arc voltaic. Haina e franțuzească, dar croiala și împunsătura rămân mereu românești.” Înscrierea lui Emil Cioran în rândul marilor valori este de necontestat, mai ales în măsura în care ridică reprezentarea spiritului românesc la nivelul culturii universale. Pentru Marin Sorescu, Emil Cioran este „un stilist francez, care, ca și Brâncuși, transplantează la răscrucea de civilizații pasărea măiastră, care știe să zboare fără aripi. Brâncuși sculpta ideea de zbor. Cioran face să zboare ideea pur și simplu.”

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Idem*, A introduce sălciile plângătoare în categorii, loc.cit., p. 3.

²² *Ibidem.*

Acesta este contextul în care se înregistrează schimbul de scrisori din care s-au găsit în arhiva Marin Sorescu – păstrată și valorificată de George Sorescu – cele trei texte trimise din Paris de Emil Cioran celui pe care îl considera deja „prieten”.

Primul text, consemnat la 10 decembrie 1985 este o mărturisire a satisfacției cu care filozoful primește articolele publicate în „Ramuri”, în iunie, respectiv septembrie 1985, „splendidele dumitale remarci asupra preistoriei mele”, după cum le numește:

Paris, 10 decembrie 1985²³

Dragul meu prieten,²⁴

Marin Sorescu
43 Str. George Al. I. Brătianu
București

Paris, le 10 Dec. 1985

Mon cher ami,

Je me suis plus jeune, j'ai pu à
fallu recourir à une loupe pour lire
vos splendides remarques sur ma préhistoire.
De la curiosité à l'émotion, ainsi dispa-
raît-je les stages de ma lecture. Me voilà
replumé d'après vous si qu'en délice! J'ai
repu, grâce à vous, contact avec mes ex-
traits, avec mes petits bleds et mes con-
sions philosophiques, dont j'étais si fier. De tout
soudain, je me suis, plus le même, mais je me
suis par davantage en auto. Un instinct
tout au plus. Mes papiers et ma page sont restés
intacts, je suis j'ai seulement du nouveau au pro-
sair, du kunkelment au pri. On ne saurait être
cioben à Paris.

De ma jeunesse, je garde indélébilement un certain
part pour la démesure, notre vice national. Sans-
ce qui m'a touché jusqu'au trouble dans votre article? C'est
l'allusion à saint Jean. J'en ai toujours envie d'être vain de
Pafner...

Belle amitié, et tout pour vous.
Ciment, pour un futur, pour un nécessaire

²³ Aflat în arhiva Marin Sorescu, publicat în Emil Cioran, Opere, vol. III, Publicistică, Interviu-
uri, Corespondență, Ediție îngrijită de Marin Diaconu, Academia Română, Fundația Națională
pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2017, p. 1011 și în
Marin Sorescu și George Sorescu, În corespondență cu personalități, Ediție îngrijită, note și
anexe de George Sorescu și Ada Stuparu, Editura Autograf MJM, 2017, p. 37.

²⁴ În limba franceză în original. Cuvintele subliniate sunt în limba română.

Nu mai sunt tânăr, fiindcă mi-a trebuit o lupă pentru a citi splendidele dumitale remarci asupra preistoriei mele. De la curiozitate la emoție – așa aș defini etapele lecturii mele. Iată-mă reîntors în atât de vechiul meu delir! Am luat, grație dvs., contact cu excesele mele de odinioară, cu nopțile mele albe și contorsiunile mele filosofice, de care eram atât de mândru. E evident, nu mai sunt același, dar nu, nici nu sunt un altul. Un înstrăinat în plus. Mizeria mea și mânia au rămas intacte, am trecut doar de la română la franceză, de la urlet la țipăt.

Nu s-ar putea să fii cioban la Paris.

Din tinerețe păstrez de necontestat un anumit gust pentru nemăsură, viciul nostru național.

Știi dumneata ce m-a mișcat până la tulburare în articolul dumitale? Este aluzia la Sfântul Ioan. Întotdeauna l-am invidiat pe scriitorul din Patmos...

Multă prietenie și mulțumirile mele pentru o mărturie atât de răscolitoare.

Cioran

Zona spre care se concentrează articolul lui Marin Sorescu este cea a începuturilor, pe care Cioran și le contemplă cu înțelegere, dar și cu exigență. De aceea vorbește despre „vechiul meu delir”, „excesele de odinioară” și „contorsiunile filozofice”, pe care le acceptă, justificând prin orgoliul vârstei. Recunoscând constanța identității sale, „mizeria și mânia mea au rămas intacte”, filozoful simte nevoia unor explicitări, pe care, așa cum proceda și în alte momente de tensiune, le face strecurând în țesătura scrisorii cuvinte în limba română, singurele care îi pot umple de sens și nuanțe exprimarea în limba franceză. Rafinarea trăirilor prin subtilitățile limbii lui Voltaire permite filtrarea sentimentului dominant al alienării prin cuvântul românesc „înstrăinat”, precum și specularea bogatului semantism al substantivului „cioban”. Acestea deschid ferestre largi spre meditație, pentru sondarea interioară, spre care filozoful oferă puncte de sprijin, recunoscând „gustul pentru nemăsură”. De asemenea, trimiterea la Sf. Ioan îl tulbură, căci scrierile marelui vestitor al apocalipsei, el însuși un exilat în insula Patmos, sunt un reper de neatins.

Și finalul scrisorii este menit să tulbure, mulțumirile de rigoare fiind încărcate emoțional prin adjectivul „răscolitoare”, desigur, în limba română, singurul considerat capabil să îi exprime trăirea.

Datând din 29 martie 1986, o a doua scrisoare este prilejuită, se pare, de primirea volumului *Ușor cu pianul pe scări*, cuprinzând cronici literare, publicat de Marin Sorescu în anul 1985, la Editura „Cartea Românească”. Deși scurt, textul condensează bogate semnificații:

Paris, 29 martie 1986²⁵Dragul meu prieten²⁶

Paris le 29 mars 1986

Mon cher Ami,

"On ne peut avoir qu'une seule
"piatra pe inimică..."Merci pour votre livre dont j'ai aimé
tout particulièrement les remarques sur :

Nicolae Stănescu, Noica, Mădăraș, Octavian Palas, Borgea, Michăieș, Vasile Popa, Vădulescu, Bădulescu, Bacovia

Vous avez le bon d'aller d'avant, à ce qui compte chez un écrivain, en laissant à juste titre, tout le reste de côté. Il faudrait maintenant que vous rédigez vos impressions, puisque vous avez le point de la silhouette. Après la chronologie, le portrait. Les contradictions, les défauts et les ridicules de nos compatriotes, quelle matière !

Dans la liste ci-dessous,

je n'ai pas mentionné mon nom. La modestie a ses lois... Il m'en est par-
fois venu à l'esprit que vous m'avez consacré
des pages de tout premier ordre. En les
relisant, je me suis dit que je devais,
à ma façon, avoir aussi cette
"piatra pe inimică", sans le mérite
pourtant d'être l'auteur d'un seul
vers.Viver amitiés
Crim

²⁵ Document aflat în arhiva Marin Sorescu, publicat în Marin Sorescu și George Sorescu, În corespondență cu personalități, Editie îngrijită, note și anexe de George Sorescu și Ada Stuparu, Editura Autograf MJM, 2017, p. 39.

²⁶ În limba franceză în original.

„Orice poet are o piatră pe inimă...”²⁷

Mulțumesc pentru cartea²⁸ din care mi-au plăcut în mod special remarcile despre Nichita Stănescu, Noica, Macedonski, Octavian Paler, Borges, Michaux, Vasko Popa, Voiculescu, Bănulescu, Bacovia.

Posedați darul de a merge la esențial, la ceea ce contează la un scriitor, lăsând, pe bună dreptate, tot restul deoparte. Ar trebui acum să vă scrieți memoriile, pentru că aveți gustul siluetei. După cronică, portretul. Contradicțiile, defectele și ce e ridicol la compatrioții mei – ce material!

În lista de mai sus n-am menționat numele meu. Modestia își are legile ei... Nu e mai puțin adevărat că dvs mi-ați consacrat pagini de prim ordin. Recitindu-le, mi-am zis că și eu trebuia, în felul meu, să am și eu această „piatră pe inimă”, totuși fără meritul de a fi autorul unui singur vers.

*Cu vie prietenie
Cioran*

Remarcată de cercetarea literară, esența lirică de adâncime a gândirii lui Emil Cioran devine acum una de suprafață, prin formularea în limba română pe care o pune ca motto al scrisorii către Marin Sorescu. „Orice poet are o piatră pe inimă...” este într-o exprimare metaforică un crez literar, o deschidere spre condițiile creației, în jurul căreia filozoful își structurează observațiile asupra cărții primite. De data aceasta, poetul român este apreciat pentru abilitățile de cronicar literar. Fără a putea fi bănuț de o atitudine de complezență, clasicul Cioran punctează „darul de a merge la esențial” și „gustul siluetei”, ca garanții necesare alcătuirii unor portrete ale contemporanilor, cu „contradicțiile, defectele și ce este ridicol”, a căror realizare o întrezărește zâmbind.

Mereu modest, Emil Cioran își exprimă mulțumirea de a se fi regăsit în pagini „de prim ordin” în volumul exegetic realizat de Marin Sorescu, fapt ce îi susține presupunerea că el însuși ar avea „o piatră pe inimă”, semn al apartenenței la lumea creației autentice.

Apărut în anul 1987 la Editura „Scrisul Românesc”, volumul de poezii semnat de Marin Sorescu, *Apă vie, apă moartă* este trimis filozofului de la Paris, care îi comunică impresiile:

²⁷ Cuvintele puse între ghilimele de autor sunt în limba română.

²⁸ Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, Cronici literare, cu o prefață a autorului, Editura „Cartea Românească”, București, 1985.

Paris, 27 iulie 1987²⁹Dragă prietene³⁰Paris le 27 juillet
1987

Cher ami,

Après vie, après mort —
j'ai bu de l'un et de l'autre
tout en s'écoulant
Plenusul pînă la capătul firii ierare.J'ai lu tout le recueil avec intérêt
et, plus encore, avec émotion. — La
Liliasi, au contraire, pose un pro-
blème pour un "instruit" comme
moi : il s'agit là d'une vision
si "mélange" que je ne sais pro-
pment réagir. Par dessus le marché,
je suis un "boanphim", race man-
dite et obtuse aux yeux des optimistes.Il m'impressionne que tout le livre
est une démonstration d'hyper-
dure de vitalité, qui surpasse,
le lecteur en train de ré-
sister à certaines réalités dont il
n'ose préciser la nature...Bonne affectueusement
Cian²⁹ Document aflat în arhiva Marin Sorescu, inedit³⁰ În limba franceză în original.

Apă vie, apă moartă³¹ – am băut și din una și din alta ascultând Plânsul gândurilor fără ieșire. Am citit toată culegerea cu interes și, mai mult decât atât, cu emoție. La Lilieci, dimpotrivă, pune o problemă pentru un „înstrăinat” ca mine: este vorba acolo de o viziune atât de „neaoșe”, încât nu știu cum să reacționez. Pe deasupra, eu sunt un „boanghină”, rasă blestemată și obtuză în ochii oltenilor.

Mă împiedică faptul că toată cartea este o demonstrație de umor, deci de vitalitate, care surprinde cititorul pe cale de a reflecta la anumite realități a căror natură nu îndrăznește să o precizeze...

Cu simpatie,
Cioran

Preluat din mitologia populară, motivul apei miraculoase pe care Sorescu îl alege ca titlu al volumului său de poezii, îl tulbură pe filozoful cantonat în meditațiile sale asupra celor două momente antagonice, viața și moartea. Cedând emoției, o formulează în limba maternă, într-o metaforă memorabilă a deznădejdiei: „Plânsul gândurilor fără ieșire”. Volumul *La Lilieci* stârnește însă emoții contrare. Împletite în textul francez, cuvintele în limba română sunt marcate în text și prin ghilimele, semn al intensificării semnificației. Apatridul Emil Cioran are conștiința libertății sale de a nu se încadra în limitele unui spațiu: este un „înstrăinat”, nici a unui mod de a vedea lumea: este contrariat de viziunea „neaoșe”, iar simularea unei apartenențe naționale prin peiorativul, „boanghină”, se face mai mult de dragul sonorității și al conotațiilor regionalismului ardelenesc. Plăcerea revigorării unui limbaj păstrat în memoria sibianului Cioran este evidentă.

Confesiunea rece însă se face în limba franceză, mizând pe proprietatea termenilor care îi descriu opțiunea pentru un alt mod gândi lumea, așa cum însuși Cioran formula în „Amurgul gândurilor”: „Un om care practică o viață întreagă luciditatea, ajunge un clasic al deznădejdiei.”³²

Niciodată separat de fratele său, în ciuda depărtării, Aurel Cioran este implicat și acum. Două scrisori către Marin Sorescu se circumscriu acelorași evenimente. Le reproducem:

„Domnule Sorescu,

³¹ Cuvintele subliniate sau puse între ghilimele de autor sunt în limba română.

³² Apud Marin Sorescu, *A introduce sălcile plângătoare în categorii*, loc. cit., p.3.

Mă veți ierta, desigur, că numai în urma telefonului fratelui meu Emil am aflat de articolele Dvs. despre el. Apar prea multe reviste și n-am mai urmărit nici una – dacă aceasta ar putea fi o scuză.

N-am citit nimic mai tulburător ca revărsarea gândurilor Dvs. pentru a descifra Weltanschauung-ul³³ lui.

V-aș rămâne îndatorat dacă ați putea să-mi trimiteți 2-3 exemplare pentru niște prieteni din afară.

*Un cald salut,
Relu Cioran
Sibiu, ianuarie 1986³⁴*

*

Sibiu, 13 martie 1986³⁵

*Domnule Sorescu,
Vă mulțumesc pentru carte.
Sunteți un mare vânător. De oameni, de cultură și de... pian³⁶.
Cu prietenie,
Relu Cioran*

Un dialog cu Emil Cioran consemnat la Paris de Marin Sorescu în 22 octombrie 1991, publicat în „*Literatorul*” sub titlul *Acasă la Emil Cioran*, „*Sunt creatura Bibliotecii Fundației Carol I din București*”³⁷, participă cu noi elemente la definirea unei personalități complexe. Constatarea că în discuții Emil Cioran este „plin de tandrețe, uimitor de simplu și de uman”³⁸ devine premisa evocării unor figuri remarcabile ale epocii sale, ca Petre Țuțea, considerat „un geniu oral”, și Mircea Vulcănescu, „unul dintre oamenii cei mai subtili și inteligenți”, al căror destin a justificat mai apoi hotărârea lui Cioran de a părăsi România. Influența profesorului Tudor Vianu, „colosal de cultivat”, prietenia cu Mircea Eliade, legăturile cu Constantin Noica descriu cadrul în care filozoful român de la Paris a evoluat. Formarea sa se datorează, după cum el însuși mărturisește, studiului, mai ales lecturii scrierilor filozofice, la Biblioteca Fundației „Carol I”, unde și-a petrecut cea mai mare parte a anilor de școală.

Lumea cărții este cea care îi oferă cele mai mari satisfacții. Scriind *Pe culmile disperării*, își dă seama că a făcut un act salvator: „Este sigur că dacă n-aș fi scris

³³ Germ. *Viziunea asupra lumii*.

³⁴ Text reprodus după Aurel Cioran, *Fratele fiului risipitor*, Ediție îngrijită de Anca Sirghie și Marin Diaconu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012, p. 91.

³⁵ Aflat în arhiva Marin Sorescu, publicat în Marin Sorescu și George Sorescu, În corespondență cu personalități, Ediție îngrijită, note și anexe de George Sorescu și Ada Stuparu, Editura Autograf MJM, 2017, p. 42.

³⁶ Referire la volumul de cronici literare *Ușor cu pianul pe scări*, ed. cit.

³⁷ Marin Sorescu, *Acasă la Emil Cioran*, „*Sunt creatura Bibliotecii Fundației Carol I din București*”, în „*Literatorul*”, an I, Nr. 10, 8 noiembrie 1991, p. 5; în *Jurnal. Romanul călătoriilor*, ed. cit., p. 301-306; în *Întâlniri cu Cioran*, vol. 2, Culegere realizată de Marin Diaconu și Mihaela Gențiana Stănișor, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2011, pp. 270-276.

³⁸ *Idem*, *Acasă la Emil Cioran*, în *Jurnal. Romanul călătoriilor*, ed. cit. p. 301.

cartea aceea mă sinucideam.”³⁹ De altfel, așa este cunoscut de către cei care i-au fost în preajmă. Precizând că l-a întâlnit pentru prima oară pe Emil Cioran la Paris, în 1947, Constantin Tacou preciza: „Era un sensibil și cald, vesel și deschis cu semenii săi în virtutea acelei bunătați pe care nu o au decât adevărații mizantropi; în fapt, nu-l interesa decât scrisul în care se cufundase la fel cum te-ai azvârli în mare.”⁴⁰

Schimbările produse după 1989 au permis și alte deschideri pentru contactele cu valorile exilului românesc. În interviul luat de Ion Jianu lui Jean-Louis Courriol⁴¹ care publicase în 1989 o traducere din *La Liliéci* sub titlul *Les Paysans du Danube*, se precizează că imediat după evenimentele din decembrie 1989, în ianuarie 1990, Marin Sorescu și Tudor Gheorghe au fost invitați la Lyon de ziarul „Libération” și apoi au făcut o vizită la Paris lui Emil Cioran. Primirea invitaților în locuința filozofului a fost considerată un semn de prețuire deosebită. J.L. Courriol mărturisea „A fost o după-amiază de neuitat. Emil Cioran n-a întârziat mult să ne vorbească românește, a și plâns discret când Tudor Gheorghe i-a cântat. Nu-mi amintesc precis ce s-a spus, emoția era generală, o singură replică a lui Cioran ne-a frapat atunci. Când soția mea l-a întrebat dacă ar avea de gând să se întoarcă în România de atunci, eliberată, a răspuns în stilul lui inimitabil și cu o umbră de nostalgie în privire: *Visul meu a fost întotdeauna să părăsesc România*”.⁴²

O înțelegere evitând accepțiunea superficială a acestei opțiuni a lui Emil Cioran ne întâmpină în interviul *Acasă la Emil Cioran*, conceput de Marin Sorescu ca un mod de a sărbători în România împlinirea vârstei de 80 de ani a filozofului. Poetul român opune exilului agresiv, abuziv și negativist pe cel de tip superior, „reprezentat de Cioran, Eliade, Vintilă Horia, Tacu, Virgil Tănase, Aurora Cornu și mulți alți români”,⁴³ care, fără a face paradă de patriotism, integrați în cultura occidentală, au trăit intens dramele României, nu și-au negat originile și chiar afirmați și în limba țării de adopție, și-au păstrat ca mod privilegiat de exprimare graiul din strămoși.

La 20 iunie 1995 Emil Cioran se stingea din viață. Îndată după aceasta, în articolul *Moartea lui Emil Cioran*⁴⁴ Eugen Simion consemnează momentul dramatic - funeraliile filozofului la Paris, la care participă alături de Marin Sorescu. Discutând despre destinul celor trei mari români, Mircea Eliade, Eugen Ionesco și Emil Cioran, ei constată că odată cu dispariția lui Cioran „se încheie o epocă și dispăre, probabil, un stil de a fi intelectual în Europa postbelică...”⁴⁵

³⁹ *Ibidem*, p. 306.

⁴⁰ Constantin Tacou, *O limbă nă râvașă, sălbatecă*, în *Întâlniri cu Cioran*, vol. 3, Culegere realizată de Marin Diaconu, Fundația Națională pentru Știință și artă, București, 2013, p. 199, preluat din „Tribuna”, an VII, nr. 30-31 (2164), 27 iulie-9 august 1995, p. 9.

⁴¹ Ion Jianu, *Marin Sorescu în anticamera NOBEL*, Prefață de Eugen Simion, Postfață de George Sorescu, Editura Gracious Light, New York, 2018, pp. 77-80.

⁴² *Ibidem*, p. 79.

⁴³ Marin Sorescu, *Jurnal. Romanul călătorilor*, ed. cit. p. 306.

⁴⁴ Eugen Simion, *Moartea lui Cioran*, în *Întâlniri cu Cioran*, vol. 3, ed. cit., pp. 190-198.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 194.

Emil Cioran, Marin Sorescu, și Tudor Gheorghe, în mansarda filozofului din Paris – ianuarie 1990⁴⁶

Bibliografie:

Cioran, Aurel, *Fratele fiului risipitor*, Ediție îngrijită de Anca Sirghie și Marin Diaconu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012.

Întâlniri cu Cioran, vol. 2, Culegere realizată de Marin Diaconu și Mihaela-Gențiana Stănișor, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2011.

Întâlniri cu Cioran, vol. 3, Culegere realizată de Marin Diaconu, Fundația Națională pentru Știință și artă, București, 2013.

Jianu, Ion, *Marin Sorescu în anticamera NOBEL*, Prefață de Eugen Simion, Postfață de George Sorescu, Editura Gracious Light, New York, 2018.

Sorescu, Marin, *Jurnal inedit VI, 1965-1981*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Autograf MJM, Craiova, 2013.

Sorescu, Marin, *Jurnal. Romanul călătoriilor*, Ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, Editura Fundației „Marin Sorescu”, București, 1999.

Sorescu, Marin, Sorescu, George, *În corespondență cu personalități*, Ediție îngrijită, note și anexe de George Sorescu și Ada Stuparu, Editura Autograf MJM, 2017.

Sorescu, Marin, *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit VII*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2015.

Sorescu, Marin, *Dialog cu Mircea Eliade*, în *Romanul călătoriilor. Jurnal inedit III*, Ediție îngrijită, cuvânt introductiv, note și anexe de George Sorescu, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2008.

⁴⁶ Fotografii aflate în arhiva Marin Sorescu.

Sorescu, Marin, „A fi trist cu metodă”. Româneasca unui mare stilist „francez” *Ramuri*, nr. 6, (252), 15 iunie 1985.

Sorescu, Marin, „A introduce sălciile plângătoare în categorii”, *Ramuri*, nr. 9, (255), 15 septembrie 1985, p. 3.

Sorescu, Marin, *Ușor cu pianul pe scări*, Cronici literare, cu o prefață a autorului, Editura „Cartea Românească”, București, 1985.

Sorescu, Marin, *Acasă la Emil Cioran*, „Sunt creatura Bibliotecii Fundației Carol I din București”, în „Literatorul”, an I, Nr. 10, 8 noiembrie 1991, p.5; în *Jurnal. Romanul călătoriilor*, ed. cit., pp. 301-306.

Simion, Eugen, „Moartea lui Cioran”, *Întâlniri cu Cioran*, vol. 3, Culegere realizată de Marin Diaconu, Fundația Națională pentru Știință și artă, București, 2013, pp. 190-198.

Tacou, Constantin, „O limbă năvălășă, sălbatecă”, în *Întâlniri cu Cioran*, vol. 3, Culegere realizată de Marin Diaconu, Fundația Națională pentru Știință și artă, București, 2013, preluat din „Tribuna”, an VII, nr. 30-31 (2164), 27 iulie-9 august 1995, p. 9.